



## Manner-Suomen kuntien, kuntayhtymien ja kuntakonsernien tilinpäätökset vuonna 2016

---

16.6.2017



## **MANNER-SUOMEN KUNTIEN, KUNTAYHTYMIEN JA KUNTAKONSERNIEN TILINPÄÄTÖKSET VUONNA 2016**

Tässä muistiossa kuvataan 2.6.2017 julkistettujen ennakkolistien tilinpäätöstietojen pohjalta Manner-Suomen kuntatalouden kehitystä. Kuntatalouden tarkastelu käsittää peruskuntien lisäksi kuntayhtymä- ja kuntakonsernitarkastelun. Ahvenanmaan kuntatalous on tarkastelun ulkopuolella. Kyseessä ovat ulkoiset laskelmat eli sisäiset erät on eliminoitu ja liikelaitokset yhdistetty rivi riviltä. Asukaskohtaisissa luvuissa käytetään viimeisintä virallista eli 31.12.2016 väkilukua.

Tarkastelussa on korostettu vuonna 2015 voimaan tulleen kuntalain (410/2015) säännöksiä kunnan talouden tasapainon varmistamiseksi. Lisäksi tarkastelussa on kuntayhtymien osalta huomioitu sote- ja maakuntauudistusta koskevaan hallituksen esitykseen (HE 15/2017) sisältyvät säädökset kuntayhtymän taseeseen kertyneen alijäämän kattamisesta ennen kuntayhtymän siirtämistä maakuntaan vuoden 2019 alussa.

Kuntalain 114 §:n mukaan kuntien tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös. Konsernitilinpäätös tulee laatia samalta päivältä kuin kunnan tilinpäätös. Kuntakonserni sisältää kunnan oman organisaation, mukaan lukien kunnan liikelaitokset, sekä eri yhteisöt, joissa kunnalla on kirjanpitolain (1336/1997) tarkoittama määräysvalta. Kuntakonserniin täydelliset tilinpäätökset (tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja tase) olivat ensimmäistä kertaa käytössä kuntatalouden arvioinnissa vuonna 2015. Ennen tätä käytössä olivat vain kuntakonserniin tasetiedot.

Kuntalain 110 §:n mukaan vuodesta 2015 lähtien kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien ilman mahdollisuutta taloussuunnitelmassa lykätä alijäämän kattamista myöhempään ajankohtaan. Mikäli alijäämää ei ole säädettyssä määräajassa katettu, kunta voi joutua kuntalain 118 §:n mukaiseen erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan arviointimenettelyyn (ns. kriisikuntamenettely).

Vuodesta 2017 lähtien kriisikuntamenettely perustuu kunnan taseeseen kertyneen alijäämän lisäksi myös kuntakonserneja koskeviin tietoihin. Kuntalain 118 §:n mukaan arviointimenettely voidaan käynnistää kuntakonsernin taseeseen kertyneen alijäämän perusteella tai muiden rahoituksen riittävyttä ja vakavaraisuutta kuvaavien kunnan ja kuntakonsernin talouden tunnuslukujen perusteella.

Kuntia vastaava alijäämän kattamisvelvollisuus koskee vuodesta 2015 lähtien myös kuntayhtymiä. Mikäli kuntayhtymä ei ole kattanut kuntayhtymän taseeseen kertynyttä alijäämää neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien, voi kuntayhtymä joutua kuntalain 119 §:n mukaiseen arviointimenettelyyn.

Kuntayhtymien talouden tarkastelussa on huomioitu myös sote- ja maakuntauudistusta koskevaan hallituksen esitykseen liittyvät vaatimukset kuntayhtymien taseeseen kertyneen alijäämän kattamisesta. Hallituksen esitykseen sisältyvän niin sanotun voimaannpanolain 27 §:n mukaan sairaanhoitopiirien, erityishuoltopiirien ja maakunnan liittojen jäsenkuntien on katettava kuntayhtymän taseeseen kertynyt alijäämä ennen kuntayhtymän siirtämistä maakuntaan vuoden 2019 alussa. Mahdollinen alijäämä tulisi siten olla katettuna kuntayhtymän viimeisessä, vuodelta 2018 laadittavassa tilinpäätöksessä.

## NOSTOT JA KESKEISET HAVAINNOT

- Kuntatalouden (kunnat ja kuntayhtymät) yhteenlaskettu vuosikate oli vuonna 2016 noin 3,4 mrd. euroa positiivinen. Vuosikate vahvistui yli 700 milj. euroa edellisvuodesta.
- Kuntatalouden toimintakate oli vuonna 2016 noin -27,7 mrd. euroa. Toimintakate heikkeni 0,5 %.
- Kuntatalouden yhteenlaskettu tilikauden tulos oli 1,07 mrd. euroa positiivinen.
- Kuntatalouden nettoinvestoinnit olivat vuonna 2016 hieman yli 3,2 mrd. euroa. Investoinnit kasvoivat ainoastaan noin 20 milj. euroa eli 0,7 %. Investointien varovaista kasvua selittää ennen kaikkea peruskuntien investointien lasku lähes 70 milj. eurolla. Kuntayhtymien investoinnit sen sijaan kasvoivat yli 90 milj. eurolla.
- Kuntatalouden lainakanta (poistettu sisäiset lainat) kasvoi vuoteen 2015 verrattuna hieman yli 700 milj. eurolla yhteensä noin 18,1 mrd. euroon.
- Manner-Suomen kuntien vuosikate kasvoi noin 800 milj. eurolla yhteensä 2,7 mrd. euroon (492 euroa/asukas). Vuosikate riitti selvästi poistojen kattamiseen. Viime vuosista poiketen vuosikate kattoi myös kuntien nettoinvestoinnit.
- Kuntien toimintakate heikkeni vain 0,5 %. Toimintakatteen sisällä toimintakulut kasvoivat vain 0,5 % ja toimintatuotot kääntyivät nousuun (1,4 % eli lähes 106 milj. euroa).
- Kuntien tilikauden tulos oli positiivinen (noin 893 milj. euroa).
- Kuntien lainakanta kasvoi 535 milj. eurolla noin 16,1 mrd. euroon (2 939 euroa/asukas).
- Vuosikate oli negatiivinen 14 kunnassa (vuonna 2015 vuosikate oli negatiivinen 13 kunnassa). Negatiivisten vuosikatteiden yhteenlaskettu määrä oli 7,3 milj. euroa.
- Kuntayhtymien vuosikate oli vuonna 2016 hieman yli 700 milj. euroa. Vuosikate heikkeni 80 milj. eurolla verrattuna vuoteen 2015. Kuntayhtymien tilikauden tulos oli 174 milj. euroa positiivinen.
- Kuntayhtymien lainakanta kasvoi 129 milj. eurolla eli 4,3 % yhteensä 3,17 mrd. euroon.
- Alijäämäisten kuntayhtymien ja kuntayhtymien taseeseen kertyneen alijäämän määrä on selvässä laskussa. Vuoden 2016 tilinpäätöstietojen perusteella 21 kuntayhtymällä on taseessa kertynyttä alijäämää, yhteensä noin 70 milj. euroa. Vuonna 2015 kertynyttä alijäämää oli 29 kuntayhtymällä yhteensä lähes 130 milj. euroa.
- Kuntakonsernien vuosikate oli noin 5,29 mrd. euroa (967 euroa/asukas). Vuosikate parani vuodesta 2015 noin 850 000 eurolla, mutta vuosikate kääntyi negatiiviseksi viidellä kunnalla. Tilinpäätöstietojen perusteella sekä alijäämäisten konsernien määrä että taseeseen kertyneen alijäämän määrä oli laskenut selvästi.
- Vuonna 2017 käyttöön otettavat kuntakonsernin arviointimenettelyn kriteerit toteutuvat neljällä kunnalla. Hyrynsalmen kunnalla, Jämijärven kunnalla, Teuvan kunnalla ja Ähtärin kaupungilla toteutuu alijäämäkriteeri vuosien 2015 ja 2016 tilinpäätöstietojen perusteella.

## **KOKO KUNTATALOUS VAHVISTUI – LAINAKANNAN KASVU KUITENKIN JATKUU**

Koko kuntatalous (kunnat ja kuntayhtymät) vahvistui vuonna 2016. Kuntatalouden yhteenlaskettu vuosikate oli 3,4 mrd. euroa positiivinen vuonna 2016. Vuosikate vahvistui yli 700 milj. euroa edellisvuodesta. Vuosikate riitti kattamaan poistot ja arvonalentumiset. Kuntatalouden vuosikatteen vahvistuminen perustui ennen kaikkea kuntien vuosikatteen vahvistumiseen, sillä kuntayhtymien vuosikate heikkeni vuonna 2016 lähes 80 milj. euroa.

Kuntatalouden yhteenlaskettu toimintakate oli vuonna 2016 noin -27,7 mrd. euroa. Toimintakate heikkeni 0,5 prosenttia verrattuna edellisvuoden -27,4 mrd. euroon.

Koko kuntatalouden tilikauden tulos oli 1,07 mrd. euroa positiivinen, kun vuonna 2015 vastaava luku oli 360 milj. euroa. Tilikauden tulos parani siis selvästi edellisvuoteen verrattuna.

Kuntatalouden nettoinvestoinnit olivat vuonna 2016 hieman yli 3,2 mrd. euroa, josta peruskuntien osuus oli noin 2,4 mrd. euroa ja kuntayhtymien osuus noin 820 milj. euroa. Vuoteen 2015 verrattuna investoinnit kasvoivat ainoastaan noin 20 milj. euroa eli 0,7 prosenttia. Investointien varovaista kasvua selittää ennen kaikkea peruskuntien investointien lasku lähes 70 milj. eurolla. Kuntayhtymien investoinnit sen sijaan kasvoivat edellisvuoteen verrattuna yli 90 milj. eurolla.

Kuntatalouden lainakanta (poistettu sisäiset lainat) kasvoi vuoden 2015 noin 17,3 mrd. eurosta noin 18,1 mrd. euroon. Kasvua oli hieman yli 700 milj. euroa eli 4,1 prosenttia.

## **MANNER-SUOMEN KUNNAT – TALOUDEN HAASTEET JATKUVAT ERITYISESTI PIENILLÄ KUNNILLA**

Kuntien talous vahvistui vuonna 2016 edellisvuoteen verrattuna: kuntien rahoituksen riittävyys parani selvästi, lainakannan kasvu suhteellisesti hidastui ja toimintamenojen hillitty kasvu jatkui.

Kuntien vuosikate oli noin 2,7 mrd. euroa. Se riitti kattamaan poistot ja oli lähes nettoinvestointien tasolla. Kuntien vuosikate parani noin 800 milj. euroa vuodesta 2015. Vuosikate ei ole ollut näin korkealla nykyisen kirjanpitoikäntönnön aikana. Kuntakokoryhmittäin tarkasteltuna vuosikate parani sitä enemmän mitä suurempi ryhmä oli. Alle 6 000 asukkaan kuntakokoryhmässä vuosikate aleni sekä milj. euroissa, että euroa/asukas tarkastellen. Eniten vuosikate parani yli 100 000 asukkaan ryhmässä (400 eurosta/asukas 620 euroon/asukas). Maakunnittain tarkasteltuna vuosikate parani eniten Uudellamaalla ja heikkeni eniten Kanta-Hämeessä euroa/asukas tarkastellen. Uusimaa muodosti vuosikatteesta noin 66 prosenttia.

Kuntien toimintakate kasvoi 0,5 prosenttia (vuoden 2014 kasvu oli 3,6 prosenttia ja vuoden 2014 kasvu 1,0 prosenttia) ja verorahoitus (verotulot ja valtionosuudet) 3,1 prosenttia (2,2 prosenttia vuonna 2015). Toimintakatteen matalaa kasvua selittivät muun muassa kuntien omat toimenpiteet sekä kilpailukykyopimukseen liittyvät säästöt (mm. lomarahojen 30 prosentin leikkaus).

Verotulojen kasvu oli vähäistä (1,5 prosenttia), mutta valtionosuuksien 7,3 prosentin kasvu nosti verorahoituksen tuottoa 3,1 prosenttia. Valtionosuuksien noin 596 milj. euron kasvua viime vuonna selittävät kustannustenjaon tarkistus (n. 300 milj. euroa) ja veromenetysten kompensatio (n. 250 milj. euroa). Kuntien verotulot olivat 21,99 mrd. euroa vuonna 2016. Kasvua edellisvuoteen oli noin 305 milj. euroa (vuonna 2015 n. 600 milj. euroa). Verotuloista kunnallisvero kasvoi 2,0 prosenttia ja kiinteistövero 3,8 prosenttia, mutta yhteisövero väheni -6,1 prosenttia. Yhteisöveron tuoton laskua selittää kuntien jako-osuuden pieneneminen 5 prosentilla. Kuntien käyttötalouden valtionosuudet olivat noin 8,79 mrd. euroa, jossa oli kasvua noin 580 milj. euroa (vuonna 2015 lisäystä oli n. 36 milj. euroa).

Kuntien talouden keskeisten tunnuslukujen muutoksia on esitetty taulukossa 1.

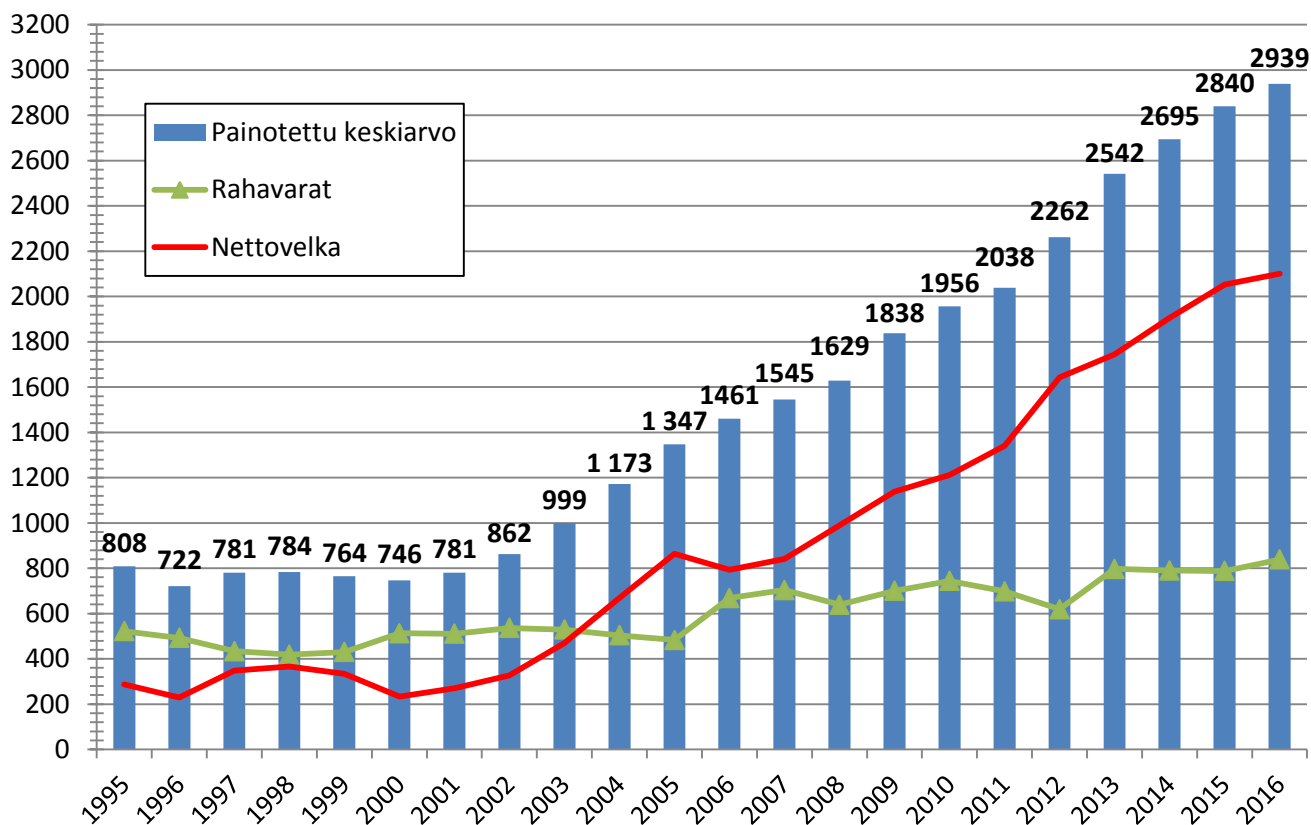
Taulukko 1. Kuntien talouden muutos vuosina 2015–2016, mrd. euroa

	2015 TP	2016 TP	muutos, mrd. euroa	muutos, prosenttia
<b>Toimintakate</b>	-28,30	-28,45	-0,15	0,5 %
<b>Verotulot</b>	21,66	21,99	0,33	1,5 %
<b>Käyttötal. valtionosuudet</b>	8,20	8,79	0,59	7,2 %
<b>Verorahoitus yht.</b>	29,86	30,78	0,92	3,1 %
<b>Rahoituserät, netto</b>	0,54	0,36	-0,18	-33,2 %
<b>Vuosikate</b>	1,895	2,695	0,80	
<b>Poistot</b>	2,082	2,114	0,03	
<b>Vuosikate - poistot</b>	-0,187	0,581	0,77	
<b>Nettoinvestoinnit</b>	-2,50	-2,43	0,07	
<b>Vuosikate - nettoinvestoinnit</b>	-0,61	0,27	0,87	
<b>Lainakanta</b>	15,50	16,09	0,59	3,8 %
<b>Rahavarat</b>	4,1	4,6	0,479	11,6 %
<b>Veroprosentti, painotettu</b>	19,85	19,89		0,04 %-yksikköä

Kuntien investointimenojen kehitys on palautunut pidemmän aikavälin normaalille uralle poikkeuksellisen 2014 vuoden jälkeen. Kuntien investointimenot olivat 3,47 mrd. euroa vuonna 2016, kun ne edellisvuonna olivat noin 3,61 mrd. euroa. Vuoden 2016 nettoinvestoinnit olivat noin 2,43 mrd. euroa.

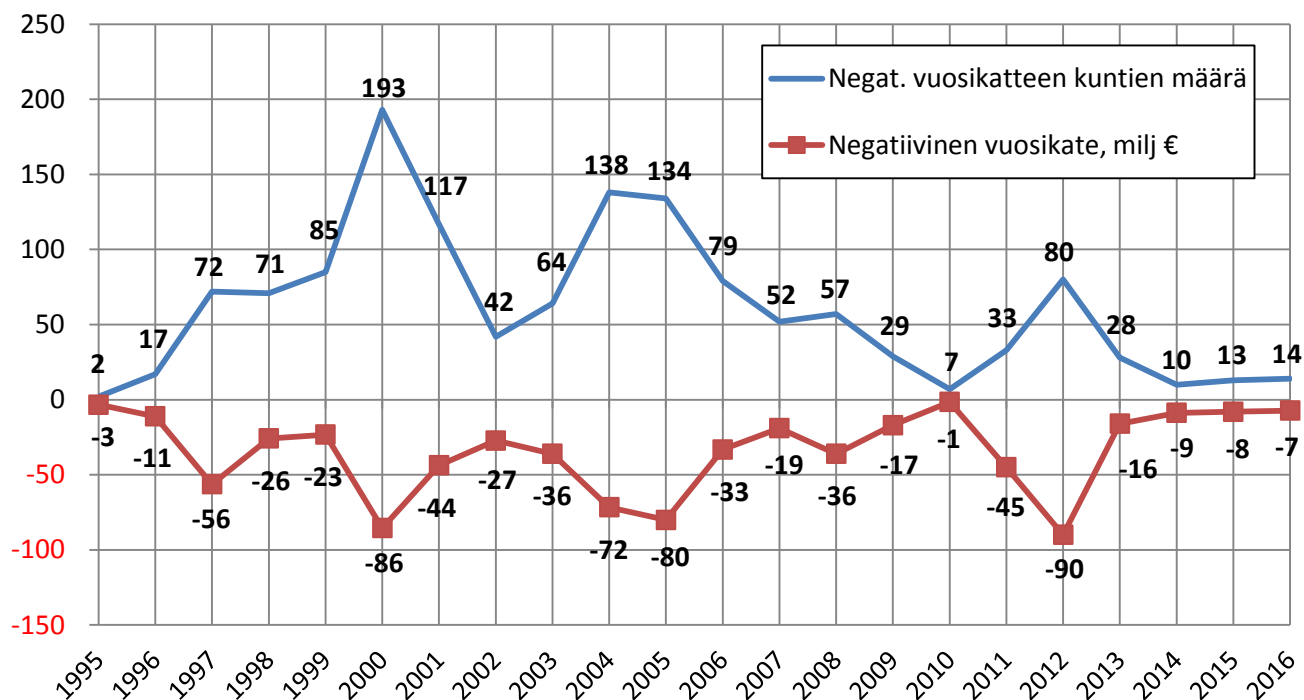
Kuntien lainakanta jatkoi kasvua edelleen, tosin edeltäviä vuosia rauhallisemmin. Lainakanta nousi 3,8 prosenttia noin 16,09 mrd. euroon eli 2 939 euroon/asukas (kasvua noin 535 milj. euroa). Vuonna 2015 kasvua oli noin 830 milj. euroa, kuten myös vuonna 2014 ja vuonna 2013 noin 890 milj. euroa. Lainakanta ylitti maan keskiarvon 119 kunnassa, mikä oli tilanne myös vuonna 2015. Kuntien rahavarat vahvistuivat hieman vuodesta 2015. Näin ollen kuntien nettovelan (lainakanta - rahavarat) suhteellinen kasvu hieman hidastui. Lainakantaansa vähensi viime vuonna 147 kuntaa (127 kuntaa vuonna 2015 ja 118 kuntaa vuonna 2014). Yhdeksän suurimman kaupungin lainakanta oli aikaisempien vuosien tasolla eli noin 41 prosenttia Manner-Suomen kuntien lainoista. Kuntien lainakannan pitkän aikavälin kehitystä on kuvattu kuviossa 1.

Kuvio 1. Kuntien lainakanta 1995–2016, euroa/asukas



Negatiivisen vuosikatteen kuntien lukumäärä on kääntynyt lievään kasvuun (kuvio 2). Vuonna 2016 negatiivisen vuosikatteen kuntia oli 14 (mukana on kuitenkin kaksi vuoden 2017 alussa lakannutta kuntaa), kun vuonna 2015 niitä oli 13 ja vuonna 2014 taas 10. Yhteenlaskettu negatiivinen vuosikate oli vuonna 2016 noin -7,3 milj. euroa, kun se vuonna 2015 oli noin -7,0 milj. Vuonna 2016 negatiivisen vuosikatteen kunnista 13 oli alle 6 000 asukkaan kuntaa ja yksi alle 10 000 asukkaan kunta. Yhteensä 100 kunnassa vuosikate ei riittänyt kattamaan poistoja, kun luku oli 116 kuntaa vuonna 2015 ja 120 kuntaa vuonna 2014. Vuosikate-poistot mittarilla kunnista noin 66 prosenttia oli taloudeltaan tasapainossa.

Kuvio 2. Negatiivisen vuosikatteen kuntien ja negatiivinen vuosikate 1995–2016



Vuonna 2015 voimaan tulleen kuntalain mukaan kuntien tulee kattaa vuoden 2015 taseen kertynyt alijäämä neljässä vuodessa tai jos sitä oli yli 500 euroa/asukas, niin kuudessa vuodessa. Vuoden 2016 tilinpäätösten mukaan 36 kunnalla oli taseessa kertynyttä alijäämää ja näistä 30 kunnalla oli sitä myös vuonna 2015. Vuoden 2016 tilinpäätöksissä 10 kunnalla oli alijäämää yli 500 euroa/asukas (15 kunnalla vuonna 2015). Vuoden 2016 lukua pienentää Juankosken ja Luvian liittyminen vuoden 2017 alussa toiseen kuntaan. Kertyneen alijäämän kunnista 27 oli alle 10 000 asukkaan kuntia. Vuonna 2014 kertynyttä alijäämää oli taseessa 61 kunnalla.

Kuntien veroprosenttien nousu hidastui edellisvuodesta. Vuonna 2016 tuloveroprosenttia nostettiin 45 kunnassa, kun vuonna 2015 kunnista 98 nosti veroprosenttiaan. Kuntien keskimääräinen painotettu kunnallistuloveroprosentti nousi 0,04 prosenttiyksiköllä vuodesta 2015 ja oli 19,89 prosenttia. Maltillinen linja on jatkunut myös 2017, sillä veroprosentti nousi vain 0,05 prosenttiyksikköä. Vuonna 2017 kunnista 46 nosti veroprosenttia ja 12 kuntaa alensi veroprosenttia.

## MAAKUNNAT – LAINAKANNOISSA SUURIA EROJA

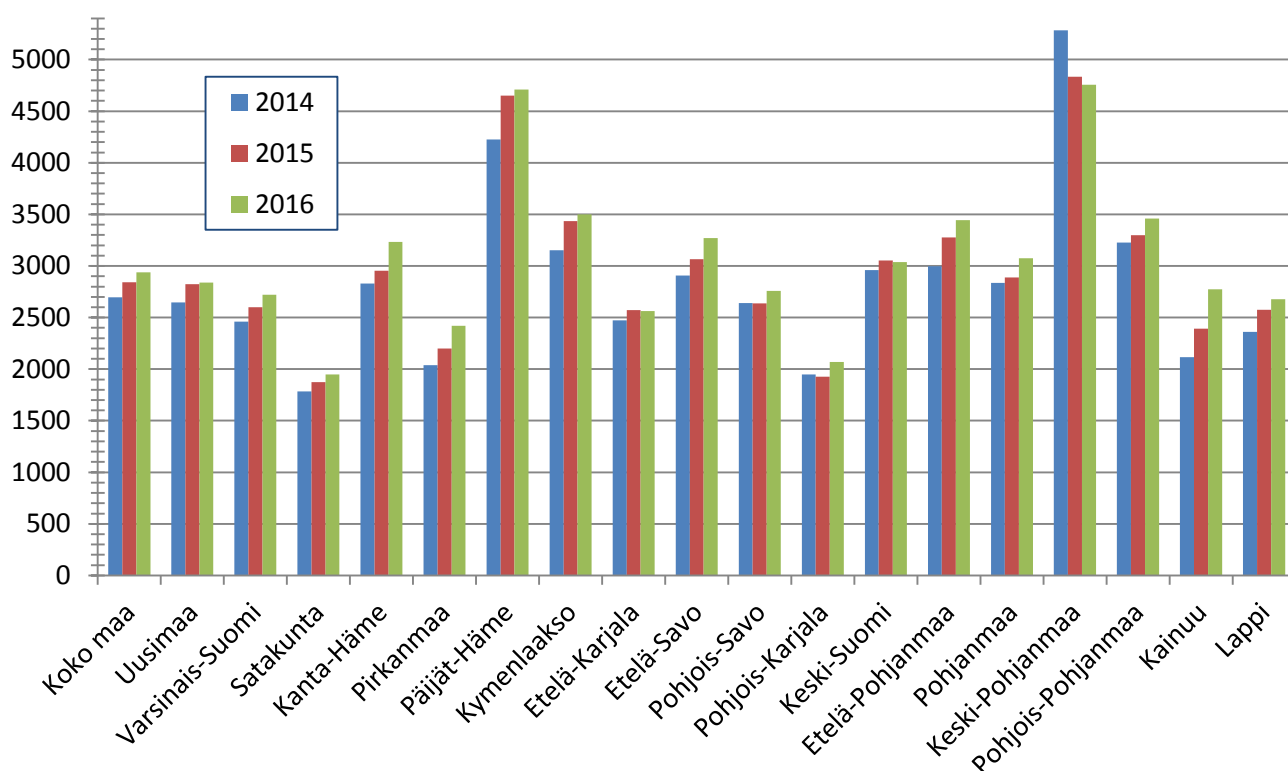
Uudenmaan maakunnan vuosikate vahvistui huomattavasti edellisvuodesta ja oli koko maan suurin. Satakunta vahvisti myös voimakkaasti vuosikatettaan edellisvuoden notkahduksen jälkeen. Myös edellisvuotena yllättävästi heikentyneet Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Lappi vahvistivat vuosikatettaan selvästi. Lisäksi Etelä-Savon ja Kymenlaakson vuosikatteen paranivat ilahduttavasti. Vuosikatteen heikentymistä oli maakunnista Kanta-Hämeellä, Pohjois-Karjalalla, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Heikentyminen oli kuitenkin suhteellisen pientä, alle 10 euroa asukasta kohti.

Uusimaa on edelleen vuosikatteitten vahva veturi (744 euroa/asukas), mikään muu maakunta ei päässyt yli koko maan keskiarvon (492 euroa/asukas). Lähimmiksi pääsivät Satakunta ja Pohjois-Karjala (molemmat 444 euroa/asukas). Selvästi heikoin vuosikate oli Keski-Pohjanmaalla (236 euroa/asukas).

Lainakannoissa merkittävin muutos oli Uudenmaan velkaantumisen hidastuminen, sen osuus koko maan lainakannasta painui nyt alle 29 prosentin tason. Euromääräisesti eniten velkaa on Uudellamaalla, Varsinais-Suomella, Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla, joissa on hieman yli 53 prosenttia koko maan lainakannasta, niiden osuus on viime vuosina hitaasti kasvanut.

Asukaskohtaisesti tarkasteltuna suurin lainamäärä on Keski-Pohjanmaalla, joka kuitenkin onnistui hieman alentamaan sitä. Päijät-Hämeen velkaantuminen hidastui edellisvuodesta selvästi, mutta se lähestyy jo maan velkaantuneimman maakunnan asemaa. Matalimmat lainakannat ovat Satakunnassa, jossa lainakanta on ainoana maakuntana alle 2 000 euroa/asukas. Kuntien lainakannan suhteellista maakunnittaista kehitystä on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3. Kuntien lainakanta maakunnittain 2014–2016, euroa/asukas



Verotulojen kasvu oli vahvinta Uudellamaalla (3,4 prosenttia). Yli maan keskiarvon pääsivät myös Keski-Suomi ja Lappi. Verotulot laskivat Kainuussa 5,6 prosenttia, myös Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa oli yli 1 prosentin verotulojen laskua. Asukaskohtaisesti tarkasteltuna maan suurimmat verotulot olivat Uudenmaan jälkeen Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa.

Valtionosuudet kasvoivat kaikissa maakunnissa Kainuuta lukuun ottamatta. Suhteellisesti suurin nousu oli Uudellamaalla, jonka osuus kuntien valtionosuuksista on kasvanut viime vuosina 11,1 prosentista 12,4 prosentin tasolle. Uudenmaan valtionosuuksien kasvu oli 166 miljoonaa euroa edellisvuodesta ja melkein 28 prosenttia koko maan valtionosuuksien kasvusta. Pienimmät asukasmääräiset valtionosuudet ovat Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa ja korkeimmat Etelä-Pohjanmaalla.

Verorahoituksen tarkastelussa kaikissa maakunnissa tapahtui asukaspuhaisesti vahvistumista. Verorahoitus vahvistui koko maan tasoa vahvemmin Uudellamaalla, Keski-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla.



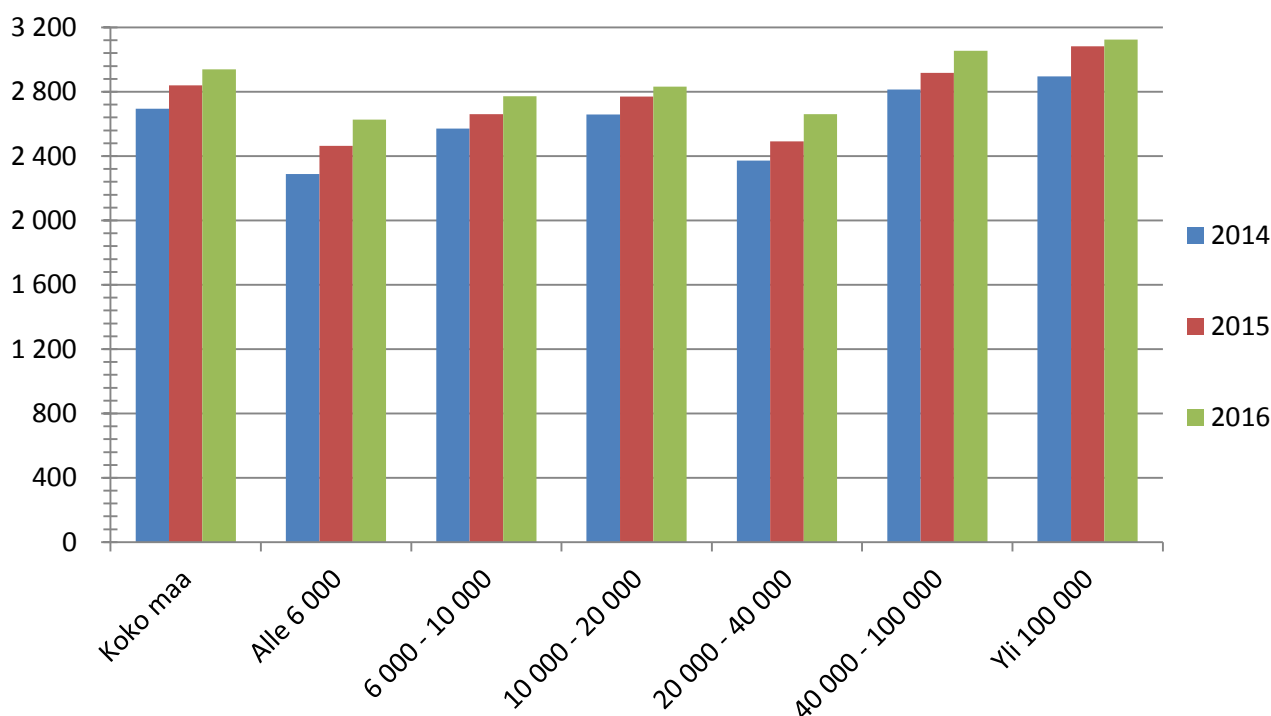
Toimintakatteen kehitys oli myönteisintä Uudellamaalla, Satakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Toimintakate heikkeni yli 3 prosenttia Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Edullisin toimintakate on edellisvuosien tapaan Uudellamaalla ja epäedullisin Kainuulla.

### KUNTAKOKORYHMÄT – SUURTEN KUNTIEN HAASTEENA LAINAKANTA, PIENTEN HAASTEENA VEROTULOJEN LASKU

Kuntakokoryhmittäin selkeästi vahvin vuosikate oli suurissa kaupungeissa, joiden vuosikate oli lähes 49 prosenttia koko maan vuosikatteesta, niissä myös vuosikatteen kasvu oli suurinta, 58 prosenttia. Myös 40 000–100 000 asukkaan kaupunkien vuosikatteen kehitys oli vahva, melkein 56 prosentin kasvu. Alle 6 000 asukkaan kuntien vuosikate heikkeni ainoana kuntakokoryhmänä. Niiden asema on ollut vuosikatteen mukaan aiempina vuosina suhteellisen vahva, mutta se on nyt ryhmistä heikoin.

Matalimmat lainakannat ovat pienimmissä kuntakokoryhmissä ja 20 000–40 000 asukkaan ryhmässä. Jälkimmäisen velkaantumisprosentti oli kuitenkin melkein 10. Suurten kaupunkien velkaantumistahti hidastui edellisvuodesta, mutta velkaa on nyt jo yli 3 100 euroa asukasta kohti. Myös 40 000–100 000 asukkaan kuntien asukasmääräinen lainakanta ylittää maan keskiarvon selvästi. Lainamäärän suhteellista kehitystä kuntakokoryhmittäin on kuvattu kuviossa 4.

Kuvio 4. Kuntien lainakanta kuntakokoryhmittäin 2014–2016, euroa/asukas



Kuntaryhmittäin verotulot ovat karkeasti sitä korkeammat, mitä suurempien kuntien kokoryhmästä on kyse. Verotulot kasvoivat yli 3,4 prosenttia kuntakokoryhmistä 6 000–10 000 asukkaan, 20 000–40 000 ja yli 100 000 asukkaan ryhmissä. Verotulot laskivat yli 5 prosenttia pienimmässä ja 10 000–20 000 asukkaan kuntakokoryhmissä.

Valtionosuuksien vahvistumisesta 85 prosenttia kohdentui kolmeen suurimpaan kuntakokoryhmään. Valtionosuudet pieneivät ainoastaan 10 000–20 000 asukkaan kuntakokoryhmässä, johon ovat voineet vaikuttaa kuntaliitokset. Sama ryhmä menetti myös verorahoituksen tarkastelussa, samoin kuin alle 6 000 asukkaan kuntien ryhmä. Toimintakate parani hieman alle 6 000 asukkaan kunnissa ja 10 000–20 000 asukkaan kuntaryhmässä. Kahden suurimman kuntakokoryhmän tiukka menokuri piti toimintakatteen muutosprosentin matalana koko maan tasolla.

## KUNTAYHTYMÄT – ALIJÄÄMÄT OVAT VÄHENTYMÄSSÄ

Kuntayhtymien yhteenlaskettu toimintakate oli vuonna 2016 noin 790 milj. euroa, kun se vuotta aikaisemmin oli yli 870 milj. euroa (kuntayhtymien toimintakate on kunnista poiketen positiivinen). Kuntayhtymien positiivinen toimintakate heikkeni lähes 80 milj. eurolla eli noin 9 prosentilla. Kuntayhtymien vuosikate oli vuonna 2016 hieman yli 700 milj. euroa. Vuosikate heikkeni 80 milj. eurolla.

Kuntayhtymien tilikauden tulos oli 174 milj. euroa positiivinen. Tilikauden tulos heikkeni lähes 40 milj. eurolla verrattuna edellisvuoteen, jolloin kuntayhtymien yhteenlaskettu tilikaudentulos oli 214 milj. euroa.

Kuntayhtymien nettoinvestoinnit olivat vuonna 2016 noin 820 milj. euroa, josta noin 500 milj. euroa perustui sairaanhoitopiirien investointeihin. Vuoteen 2015 verrattuna kuntayhtymien investoinnit kasvoivat yli 90 milj. eurolla eli 12,5 prosenttia. Valtaosa kuntayhtymien investointien määrällisestä kasvusta selittyy sairaanhoitopiirien ja erityishuoltopiirien tekemillä investoinneilla. Sairaanhoitopiirien nettoinvestoinnit kasvoivat lähes 50 milj. eurolla eli 10,7 prosenttia. Erityishuoltopiirien nettoinvestoinnit olivat vuonna 2016 yli 18 milj. euroa, kun ne vuotta aikaisemmin olivat alle 12 milj. euroa. Erityishuoltopiirien nettoinvestoinnit kasvoivat noin 6,5 milj. eurolla eli yli 50 prosenttia.

Kuntayhtymien yhteenlaskettu lainakanta kasvoi vuoden 2016 aikana 129 milj. eurolla eli 4,3 prosenttia yhteensä 3,17 mrd. euroon. Kuntayhtymien lainakannan kasvu selittyy ennen kaikkea sairaanhoitopiirien investoinneilla. Sairaanhoitopiirien yhteenlaskettu lainakanta kasvoi noin 135 milj. eurolla yhteensä 1,44 mrd. euroon.

Edellisten tilikausien yli-/alijäämät huomioiden kuntayhtymillä oli vuoden 2016 lopulla yhteenlaskettuna taseeseen kertynyttä ylijäämää yli 750 milj. euroa, kun sitä vuotta aikaisemmin oli noin 590 milj. euroa. Tilikauden tulos oli negatiivinen 22 kuntayhtymällä, joiden yhteenlaskettu tilikauden alijäämä oli 61 milj. euroa.

Vuoden 2016 tilinpäätöstietojen perusteella 21 kuntayhtymällä on taseessa kertynyttä alijäämää, yhteensä noin 70 milj. euroa. Vuonna 2015 kertynyttä alijäämää oli 29 kuntayhtymällä yhteensä 130 milj. euroa. Alijäämäisten kuntayhtymien ja kuntayhtymien taseeseen kertyneen alijäämän määrä on ollut viime vuosina selvässä laskussa (taulukko 2).

*Taulukko 2. Kuntayhtymät, joilla taseessa kertynyttä alijäämää sekä kertyneen alijäämän määrä 2011–2016*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<b>Alijäämäiset kuntayhtymät</b>	35	40	39	34	29	21
<b>Kertyneen alijäämän määrä, milj. euroa</b>	-112,5	-198,1	-217,0	-192,1	-129,9	-70,3

Alijäämäisten kuntayhtymien ja kertyneen alijäämän määrän väheneminen perustuu ennen kaikkea sairaanhoitopiirien taloudellisen tilanteen paranemiseen. Sairaanhoitopiirien taloudella on kaiken kaikkiaan huomattava painoarvo kuntayhtymien taloutta tarkasteltaessa: esimerkiksi kuntayhtymien yhteenlasketusta vuosikat-

teesta sairaanhoitopiirien osuus on yli 50 prosenttia. Vuonna 2016 tilikauden tulos oli negatiivinen vain yhdellä sairaanhoitopiirillä ja sairaanhoitopiirien yhteenlaskettu tilikauden tulos oli 22 milj. euroa positiivinen. Kuudella sairaanhoitopiirillä on taseessa kertynyttä alijäämää, yhteensä noin 46 milj. euroa. Sairaanhoitopiirien taseeseen kertyneen alijäämän määrä on kuitenkin vähentynyt selvästi. Vielä vuonna 2015 kertynyttä alijäämää oli kahdeksalla sairaanhoitopiirillä yhteensä yli 93 milj. euroa.

Kuntayhtymien ja erityisesti sairaanhoitopiirien taseen kertyneen alijäämän vähenemiseen voidaan ajatella vaikuttaneen sekä vuonna 2015 voimaan tullut uusi kuntalaki että sote- ja maakuntauudistuksen voimaantuloon liittyvät linjaukset. Kuntalain mukaan kuntayhtymillä on neljä vuotta aikaa kattaa taseen kertynyt alijäämä arviointimenettelyn välttämiseksi. Tarkastelu alkaa vuoden 2015 tilinpäätöksestä. Sote- ja maakuntauudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan sairaanhoitopiirien, erityishuoltopiirien ja maakuntien liittojen jäsenkuntien on puolestaan katettava kuntayhtymän taseeseen kertynyt alijäämä kuntalain säännösten mukaisesti ennen kuntayhtymän siirtämistä maakuntaan vuoden 2019 alussa. Maakuntiin siirrettävillä kuntayhtymillä on vuoden 2016 tilinpäätöstietojen perusteella taseeseen kertynyttä alijäämää yhteensä 47,5 milj. euroa, josta valtaosa koostuu sairaanhoitopiirien kertyneestä alijäämästä.

### KUNTAKONSERNIT – VUOSIKATTEET PARANIVAT JA TASEEN KERTYNYT ALIJÄÄMÄ PIENENI

Kuntakonsernien toinen täydellinen tilinpäätös (tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja tase) on koottu Tilastokeskuksen toimesta vuodelta 2016. Myös kuntalain uudistus vuonna 2015 velvoitti kaikkia kuntia tekemään konsernitilinpäätöksen ko. vuodesta lähtien. Kuntakonsernien talouden keskeisten tunnuslukuja vuodelta 2016 sekä tunnuslukujen muutoksia on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Kuntakonsernien talouden muutos vuosina 2015–2016, mrd. euroa

	2015 TP	2016 TP	muutos, mrd. euroa	muutos, prosenttia
<b>Toimintakate</b>	-26,30	-26,43	-0,13	0,5 %
<b>Verotulot</b>	21,63	21,94	0,31	1,4 %
<b>Käyttötal. valtionosuudet</b>	9,44	10,05	0,61	6,5 %
<b>Verorahoitus yht.</b>	31,07	31,99	0,92	3,0 %
<b>Rahoituserät, netto</b>	0,40	0,29	-0,11	-27,5 %
<b>Vuosikate</b>	4,450	5,290	0,84	
<b>Poistot</b>	3,820	3,940	0,12	
<b>Vuosikate - poistot</b>	0,630	1,350	0,72	
<b>Nettoinvestoinnit</b>	-5,37	-5,64	-0,27	
<b>Vuosikate - nettoinvestoinnit</b>	-0,92	-0,35	0,57	
<b>Lainakanta</b>	32,69	33,71	1,02	3,1 %
<b>Rahavarat</b>	6,59	6,85	0,26	3,9 %
<b>Veroprosentti, painotettu</b>	19,85	19,89		0,04 %-yksikköä

Kuntakonsernien yhteenlaskettu vuosikate oli noin 5,29 mrd. euroa eli 967 euroa/asukas, parannusta vuoteen 2015 oli lähes 850 000 euroa. Vuosikate oli kuitenkin negatiivinen viidellä kuntakonsernilla, kun vuonna 2015 se oli kaikilla positiivinen. Vuosikate riitti 227 konsernilla poistojen ja 129 konsernilla nettoinvestointien kattamiseen. Kuntakonsernien lainakanta oli vuoden 2016 lopussa noin 33,71 mrd. euroa eli 6 158 euroa/asukas. Lainakanta kasvoi yli 1,02 mrd. euroa vuodesta 2015 eli noin 3,0 prosenttia. Kuntakonsernien suhteellinen velkaantuneisuus oli 77,6 prosenttia ja omavaraisuusaste 42,9 prosenttia. Luvut olivat huomattavasti heikommat kuin peruskunnilla. Tässä on kuitenkin otettava huomioon se, että kunnat eivät ole kaikista kuntakonsernin lainoista samalla tavalla vastuussa kuin omistaan. Vuonna 2016 kuntakonsernien nettoinvestointitaso oli noin 5,64 mrd. euroa.

Kuntakonsernien yhteenlaskettu tilikauden tulos oli peräti 1,68 mrd. euroa positiivinen. Edellisten tilikausien yli-/alijäämät huomioiden konserneilla oli yhteenlaskettuna taseeseen kertynyttä ylijäämää noin 10,81 mrd. euroa (1 974 euroa/asukas). Muutos on huomattava vuoteen 2014 verrattuna, sillä silloin ylijäämää oli 5,77 mrd. euroa (1 060 euroa/asukas). Tilikausi oli kuitenkin alijäämäinen 67 kuntakonsernilla vuonna 2016. Tilinpäätöstietojen perusteella 44 konsernilla oli taseessa kertynyttä alijäämää yhteensä noin 194, 2 milj. euroa. Sekä alijäämäisten konsernien määrä että taseeseen kertyneen alijäämän määrä oli laskenut selvästi, sillä vielä vuonna 2014 oli 103 konsernilla taseessa kertynyttä alijäämää yhteensä noin 771,7 milj. euroa.

Toiminnan ja investointien rahavirta oli kuntakonserneilla noin 0,76 mrd. euroa (138 euroa/asukas) negatiivinen, vaikka se oli 154 konsernilla positiivinen. Rahavirran negatiivinen määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla uutta lainaa.

Kuntakonsernit voivat vuodesta 2017 lukien päätyä arviointimenettelyyn. Vuosien 2015 ja 2016 tilinpäätöstietojen perusteella arviointimenettelyn tunnusluvut täyttäviä kuntakonserneja oli neljä. Mahdollinen arviointimenettely koskee Hyrynsalmen kuntaa, Jämijärven kuntaa, Teuvan kuntaa ja Ähtärin kaupunkia. Nämä kaikki kunnat tulevat menettelyyn taseeseen kertyneen alijäämän perusteella (yli -500 euroa/asukas ja yli -1 000 euroa/asukas). Arviointimenettelyyn tulevien kuntien määrässä on tapahtunut huomattavaa vähenemistä, sillä kuntalakia uudistettaessa arvioitiin mukaan tulevan jopa 20 kuntakonsernia vuosien 2012 ja 2013 tilinpäätösten perusteella. Vuosien 2013 ja 2014 tilinpäätösten perusteella menettelyyn olisi tullut noin 13 kuntaa ja vuosien 2014 ja 2015 tilinpäätösten mukaan kahdeksan kuntaa. Vuosien 2015 ja 2016 kuntakonsernitiilinpäätösten mukaan yhdelläkään konsernilla ei toteutunut kaikkia neljää kriteeriä ja vain yhdeksällä konsernilla täyttyi lainakriteeri.

Tarkasteltaessa kuntakonserneja kuntakokoryhmittäin on yli 100 000 asukkaan konsernien hallitseva asema varsin selvä. Konsernien vuosikatteesta noin 50 prosenttia, taseen kertyneestä ylijäämästä tulee noin 67 prosenttia, lainakannasta lähes 50 prosenttia, toiminnan ja investointien rahavirrasta noin 56 prosenttia, nettoinvestoinneista yli 54 prosenttia ja tilikauden 2016 tuloksesta noin 64 prosenttia tulee yli 100 000 asukkaan kuntakokoryhmästä. Toimintakatteesta osuus on kuitenkin vain 34 prosenttia. Tämä johtuu osittain siitä, että toimintatuloista tästä kuntakokoryhmästä tulee yli 40 prosenttia. Maakunnittain tarkasteltuna Uusimaa erottuu noin 30 prosentin osuuksilla keskeisistä talouden tunnusluvuista.

## LIITETAULUKOT JA -KUVIOT

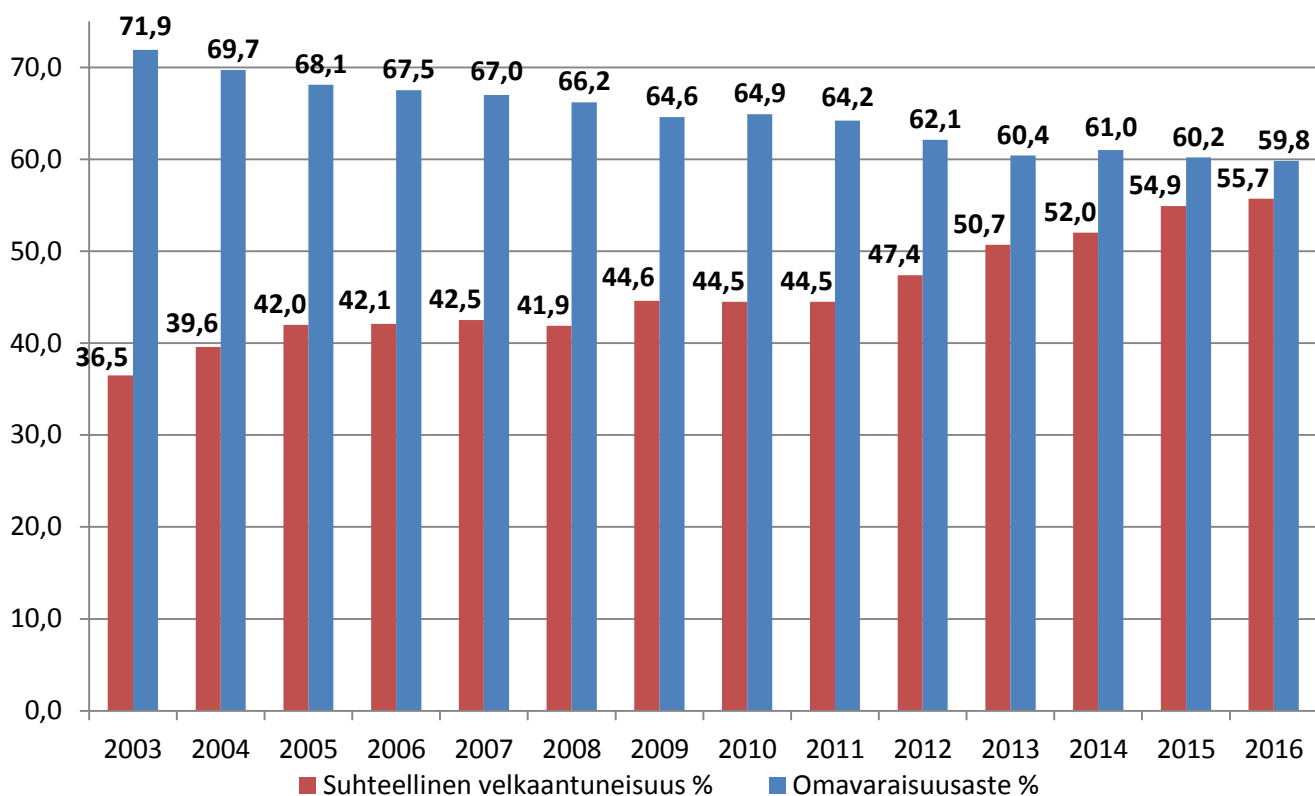
Liitetaulukko 1. Kuntien negatiiviset vuosikatteen 2008–2016

Vuosikate, €/as	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<b>Negatiivinen</b>	<b>57</b>	<b>29</b>	<b>7</b>	<b>33</b>	<b>80</b>	<b>28</b>	<b>10</b>	<b>13</b>	<b>14</b>
<b>0 - 100</b>	52	26	12	39	50	30	25	16	10
<b>101 - 200</b>	72	53	29	46	75	50	27	36	33
<b>201 - 300</b>	74	72	59	77	49	50	63	61	31
<b>yli 300</b>	144	152	219	125	66	146	179	175	209
<b>Kuntia yhteensä</b>	399	332	326	320	320	304	304	301	297

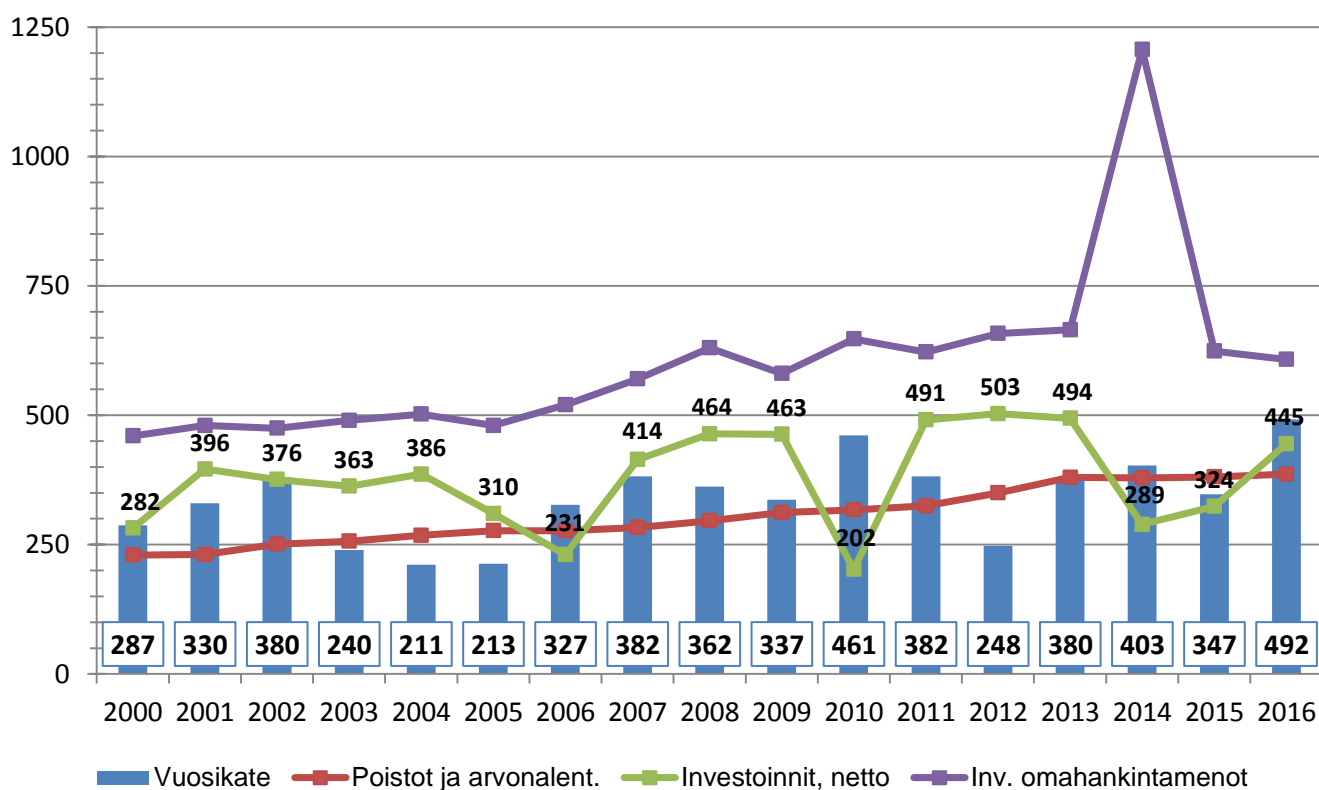
Liitetaulukko 2. Kuntien vuosikatteen maakunnittain ja kuntakoryhmittäin 2014–2016

	2014		2015		2016		15-16 muutos euroa/as	15-16 muutos milj. euroa
	euroa/as	milj. euroa	euroa/as	milj. euroa	euroa/as	milj. euroa		
<b>Koko maa</b>	<b>403</b>	2 194	<b>347</b>	1 895	<b>492</b>	2 695	<b>145,2</b>	<b>800,4</b>
<b>Uusimaa</b>	<b>520</b>	834	<b>427</b>	692	<b>744</b>	1 218	<b>316,5</b>	<b>526,2</b>
<b>Varsinais-Suomi</b>	<b>256</b>	121	<b>309</b>	147	<b>383</b>	182	<b>73,7</b>	<b>35,4</b>
<b>Satakunta</b>	<b>370</b>	83	<b>253</b>	56	<b>444</b>	99	<b>191,0</b>	<b>42,0</b>
<b>Kanta-Häme</b>	<b>299</b>	53	<b>322</b>	56	<b>287</b>	50	<b>-34,6</b>	<b>-6,3</b>
<b>Pirkanmaa</b>	<b>321</b>	162	<b>325</b>	165	<b>400</b>	204	<b>74,7</b>	<b>39,1</b>
<b>Päijät-Häme</b>	<b>453</b>	91	<b>286</b>	58	<b>370</b>	75	<b>83,3</b>	<b>16,8</b>
<b>Kymenlaakso</b>	<b>177</b>	32	<b>227</b>	41	<b>322</b>	57	<b>94,8</b>	<b>16,6</b>
<b>Etelä-Karjala</b>	<b>379</b>	50	<b>370</b>	48	<b>393</b>	51	<b>23,8</b>	<b>2,9</b>
<b>Etelä-Savo</b>	<b>340</b>	51	<b>265</b>	40	<b>410</b>	61	<b>145,1</b>	<b>21,3</b>
<b>Pohjois-Savo</b>	<b>375</b>	93	<b>349</b>	87	<b>369</b>	91	<b>19,9</b>	<b>4,8</b>
<b>Pohjois-Karjala</b>	<b>464</b>	77	<b>446</b>	73	<b>444</b>	73	<b>-2,1</b>	<b>-0,6</b>
<b>Keski-Suomi</b>	<b>363</b>	100	<b>369</b>	102	<b>427</b>	118	<b>57,8</b>	<b>16,1</b>
<b>Etelä-Pohjanmaa</b>	<b>210</b>	41	<b>246</b>	47	<b>411</b>	79	<b>164,4</b>	<b>31,4</b>
<b>Pohjanmaa</b>	<b>703</b>	127	<b>233</b>	42	<b>387</b>	70	<b>154,2</b>	<b>27,9</b>
<b>Keski-Pohjanmaa</b>	<b>550</b>	38	<b>258</b>	18	<b>236</b>	16	<b>-22,1</b>	<b>-1,5</b>
<b>Pohjois-Pohjanmaa</b>	<b>391</b>	158	<b>403</b>	164	<b>379</b>	156	<b>-24,3</b>	<b>-8,3</b>
<b>Kainuu</b>	<b>516</b>	41	<b>300</b>	24	<b>352</b>	26	<b>51,8</b>	<b>2,8</b>
<b>Lappi</b>	<b>236</b>	43	<b>193</b>	35	<b>382</b>	69	<b>188,8</b>	<b>33,9</b>
<b>Alle 6 000</b>	<b>427</b>	169	<b>395</b>	173	<b>372</b>	167	<b>-23,1</b>	<b>-6,7</b>
<b>6 000 - 10 000</b>	<b>331</b>	144	<b>354</b>	163	<b>461</b>	220	<b>106,6</b>	<b>56,4</b>
<b>10 001 - 20 000</b>	<b>445</b>	309	<b>325</b>	216	<b>413</b>	253	<b>88,1</b>	<b>37,6</b>
<b>20 001 - 40 000</b>	<b>333</b>	260	<b>322</b>	252	<b>438</b>	352	<b>115,9</b>	<b>100,5</b>
<b>40 001-100 000</b>	<b>259</b>	262	<b>247</b>	251	<b>385</b>	391	<b>138,0</b>	<b>140,4</b>
<b>Yli 100 000</b>	<b>499</b>	1 022	<b>400</b>	830	<b>620</b>	1 312	<b>220,2</b>	<b>482,7</b>

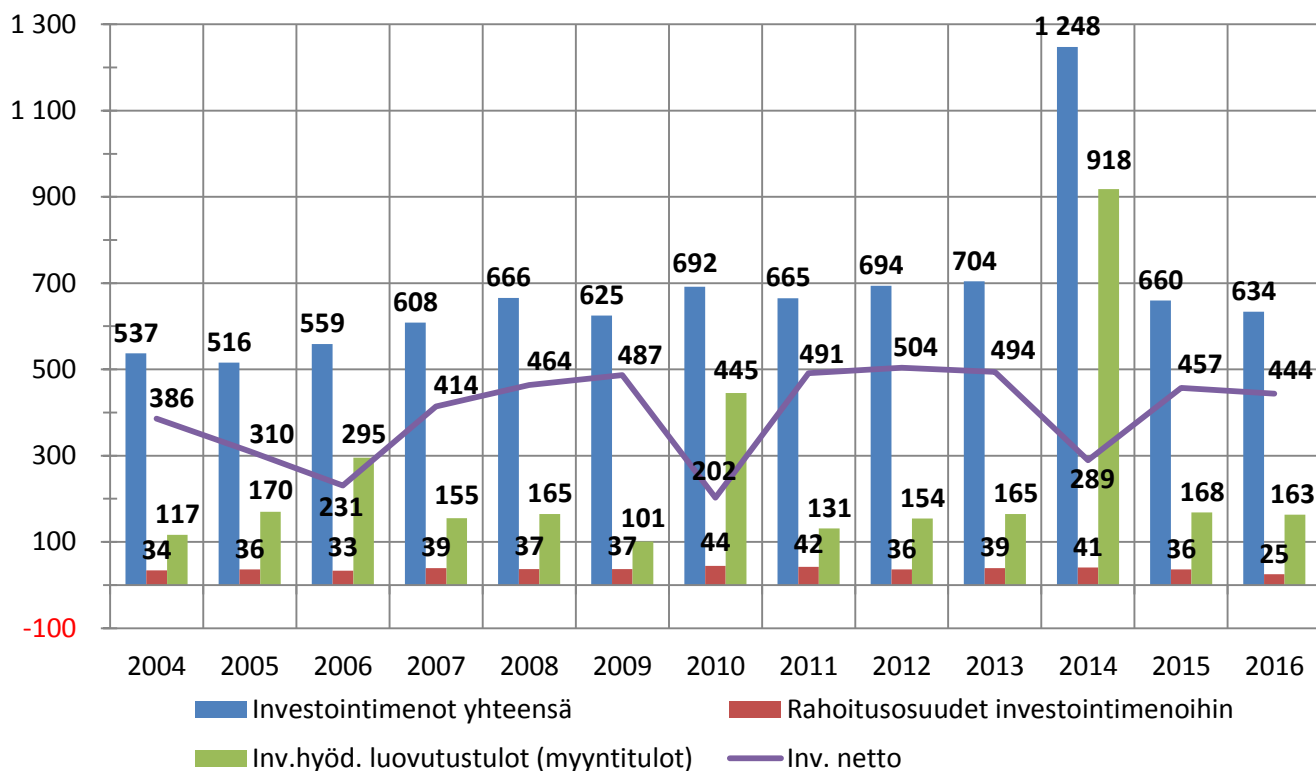
Liitekuvio 1. Kuntien suhteellinen velkaantuneisuus ja omavaraisuusaste 2003–2016, prosenttia



Liitekuvio 2. Kuntien rahoituksen riittävyys 2000–2016, euroa/asukas



Liitekuvio 3. Kuntien investoinnit eriteltynä 2004–2016, euroa/asukas



Liitekuvio 4. Kuntien vuosikate kuntakokoryhmittäin 1996–2016, euroa/asukas

